

BELEIDSNOTA VOOR 1980 EN 1981

de VON kijkt vooruit

Het VON-bestuur presenteert op deze pagina's de tweejaarlijkse beleidsnota. De leden van de vereniging worden uitgenodigd mee te denken over de geformuleerde uitgangspunten, doelstellingen en concrete plannen. Als de vereniging deze plannen accepteert, zal de VON zich in de komende jaren inzetten voor

- onderwijs dat weerbaar maakt,
- thematisch onderwijs,
- normaal functioneel onderwijs,
- passend onderwijs voor achtergestelden,
- interactie in de klas,
- creativiteitsonderwijs,
- eenheid in begeleiding van taalontwikkeling,
- selectievrij moedertaalonderwijs.

Lees de nota en reageer erop tijdens de ledenvergadering van 10 mei 1980 in Zeist.

Inleiding

Elke twee jaar stelt de Vereniging voor het Onderwijs in het Nederlands een beleidsnota op. En dit is ook wel nodig gebleken voor een vereniging die onderwijsvernieuwingen voorstaat. Zo'n beleidsnota heeft twee functies: We kunnen onze bestaande activiteiten ermee doorlichten. En we kunnen er nieuwe activiteiten mee stimuleren. In de nota voor 1980 en 1981 zijn de uitgangspunten van ons beleid in hoofdpunten aangegeven. Verder hebben we de beleidsdoelen voor de komende twee jaren geformuleerd. En tenslotte

zijn ook de middelen opgesomd, waarmee we die doelen denken te bereiken.

1 Uitgangspunten

Al meer dan tien jaar heeft de VON verbeteringen van het moedertaalonderwijs nagestreefd. Dit is steeds gelegitimeerd vanuit algemene onderwijsdoelen, dat wil zeggen doelen die de perken van het taalonderwijs te buiten gaan. En deze doelen zijn op hun beurt weer afhankelijk van een bepaalde visie op de maatschappij, op de opvoeding. Daarnaast zijn uitspraken over het ge-

wenste taalonderwijs ook nog afhankelijk van de visie op taal.

1.1 Onze maatschappijvisie

Onze leden hebben niet één gemeenschappelijke en strakomlijnde maatschappijvisie. Sommigen denken systeem-kritisch over de bestaande maatschappijstructuur; anderen accepteren het bestaande stelsel. Maar wat alle VONners bindt, is, dat de vereniging onderdrukking bestrijdt, in onderwijs en maatschappij. Dit uitgangspunt is te vertalen in de volgende uitspraken:

- * De VON werkt niet mee aan verbreiding van ideeën die de huidige maatschappelijke orde bevestigen, zodra er (op een of andere manier) sprake is van onderdrukking.

- * De VON laat zien, hoe mensen ondergeschikt worden gemaakt aan een samenlevingsvorm die bepaald is door produktie en consumptie.

- * De VON ontwikkelt middelen om mensen weerbaar te maken tegen zulke manipulaties.

- * De VON bevordert onderwijsdoelen die gericht zijn op de ontwikkeling van het 'zijn', niet van het 'hebben'.

- * De VON staat een onderwijs voor, waarin de kinderen de kans krijgen te reflecteren op de werkelijkheid om hen heen.

- * De VON propageert de interne en externe democratisering van het onderwijs.

- * De VON maakt zich sterk voor de creativiteitsontwikkeling als middel om het conformisme te ontwijken.

- * De VON komt op voor de achtergestelden in het onderwijs; dus ook voor de maatschappelijk achtergestelden.

- * De VON werkt in de bestaande onderwijsverhoudingen zoveel mogelijk autoritair gezag tegen.

- * De VON probeert middelen aan te reiken om het concurrentieprincipe uit de school te bannen.

- * De VON bevordert alle soorten onderwijs, die uitgaan van levensechte situaties.

1.2 Onze visie op opvoeding

De twee belangrijkste stromingen in het denken over opvoeding en onderwijs zijn in de VON herkenbaar: de marxistische en de humanistische opvattingen. De marxistische zijn te vinden in de emancipatorische tendenzen van de VON. De humanistische in het verzet tegen taboes en geweld. De stromingen hebben gemeenschappelijk, dat ze meewerken aan bevrijding van allerlei soorten onderdrukking: De marxistische richting mikt voor-

al op maatschappelijke bevrijding; de humanistische op individuele bevrijding.

De VON staat dus een opvoeding voor, die kinderen in staat stelt hun vrijheid te verwerven. Dit algemene uitgangspunt perken we door de volgende uitspraken in:

- * De VON bevordert een opvoeding, waarbinnen de kinderen leren om hun eigen belangen te formuleren; en daarvoor op te komen.

- * De VON propageert een opvoeding, waarin de kinderen leren om onvrijheid in hun omgeving te registreren; en om daar wat aan te doen.

- * De VON zet er zich voor in, dat kinderen als volwaardige mensen worden behandeld en serieus genomen worden.

- * De VON vraagt van opvoeders om kinderen verantwoordelijkheid te geven; en om hen te leren ermee om te gaan.

- * De VON bestrijdt, dat volwassenen eenzijdig de macht naar zich toetrekken.

- * De VON staat onderwijs voor, waarin mensen leren hun eigen mogelijkheden en beperkingen te zien.

- * De VON bevordert het zelf-ontdekkend leren, omdat het aansluit bij de manier waarop kinderen van jongs af aan zichzelf leren.

- * De VON bestrijdt het selectie-gericht onderwijs.

- * De VON bestrijdt het schoolse ritueel, waarbij de kinderen zaken leren die ze zelf onzinnig vinden.

- * De VON werkt mee aan een goede interactie tussen leraren en leerlingen.

- * De VON probeert leraren bewust te maken van hun autoritaire gedrag.

1.3 Onze visie op taal

Taal heeft twee functies; dat weet iedereen uit eigen ervaring: Taal is een middel om de wereld te verwoorden of te ordenen (individueel, zinverwend taalgebruik). En taal is een middel om contact met anderen te maken (sociaal, zinoverdragend taalgebruik).

In de school is van oudsher weinig plaats ingeruimd voor de ontwikkeling van het zinverwend taalgebruik. De VON heeft zich tegen deze situatie altijd verzet. Maar daarnaast heeft onze vereniging zich ook altijd sterk gemaakt voor het inzicht, dat taal gebruikt wordt door bepaalde mensen, met bepaalde opvattingen, in bepaalde (maatschappelijke) situaties. En vandaar, dat er vanuit de VON steeds aandacht is gevraagd voor

persoonlijke, situationele en maatschappelijke aspecten van taalgebruik.

In de VON beschouwen we taal niet als een op zichzelf staand gegeven, dat je los van de gebruikswerkelijkheid kunt beschrijven. ('De' regels van 'het' Nederlands, daarvoor is in de VON weinig belangstelling.)

En ook heeft de VON weinig aandacht voor de taal als cultureel goed; een puristische taalervaring is de vereniging zelfs geheel en al vreemd. Ter afbakening van dit standpunt de volgende uitspraken:

- * De VON bevordert het leren door praten en het creativiteitsonderwijs als middel om de eigen situatie te vertolken.

- * De VON komt op voor onderwijs in echte taalgebruikssituaties, ook waar het niet taalonderwijs betreft.

- * De VON gaat het louter cursorisch onderwijs in taal tegen.

- * De VON propageert werkelijk thematisch taalonderwijs.

- * De VON beschouwt taalkennis en taalbeschouwing als dienstbaar aan het taalgebruik. De vereniging gaat het schoolse onderwijs in taalbeschouwing en taalkennis tegen.

- * De VON gaat de normatieve selectie (op één bepaald soort taalgebruik) tegen.

- * De VON bevordert, dat bij allerlei vakken aandacht komt voor de rol van de taal.

- * De VON propageert de taalbeschouwing in de zin van: nadenken over eigen en andermans taalgebruik.

- * De VON bestrijdt het negeren van de thuistaal. Bijvoorbeeld: de vereniging raadt schoolboeken af, die de schooltaal als beginsituatie voor 'het' taalonderwijs veronderstellen.

- * De VON zoekt naar onderwijsleermiddelen, die recht doen aan echte taalgebruikssituaties van leerlingen.

- * De VON bestrijdt selectie op één bepaald soort (voorgescreven) taalgebruik.

2 Doelen en actiepunten

De VON is geen didactiekvereniging, maar een club van geestverwanten. De vereniging bevordert niet alle vernieuwingen in het taalonderwijs, maar alleen maar veranderingen die passen bij de uitgangspunten. De activiteiten van onze vereniging zijn daarom ook geconcentreerd rond juist die doelgebieden, waarover we ons hiervóór hebben

uitgesproken. De traditie van de vereniging en de bestaande mogelijkheden bepalen verder, op welke van die doelgebieden de activiteiten van de vereniging plaatsvinden.

2.1 Onderwijs dat weerbaar maakt

De VON verzet zich tegen onderdrukking. Dat hebben alle VON-leden gemeen. De VON wil daarom onderwijs voorstaan dat:

- * vormen van onderdrukking signaleert;
- * gesignaleerde onderdrukking laat bestuderen;
- * zich richt op het ontwikkelen van instrumenten en vaardigheden om de gesignaleerde onderdrukking te bestrijden.

In de VON wordt dit soort onderwijs door sommigen 'emancipatorisch' genoemd. Het gebruiken van die term is niet gelukkig omdat deze term al te veel verschillende inhouden heeft gekregen. In de meest oorspronkelijke vorm betekent 'emancipatorisch' onderwijs: onderwijs gericht op het aanbrengen van kennis en vaardigheden om de (kapitalistische) maatschappij te onthullen en te veranderen. Later, bijvoorbeeld in de Contourenota's, is de term ook gebruikt voor vormen van onderwijs die het individu willen leren zijn eigen situatie te schatten en vaardigheden te ontwikkelen om die situatie te veranderen. Omdat de VON niet een van beide opvattingen exclusief wil propageren, kiezen wij voor de minder specifieke term 'weerbaar makend' in de boven omschreven zin.

Concreet betekent dit voor de VON: leerlingen weerbaar maken tegen onderdrukking van taalachtige aard; dat houdt in: vaardigheden ontwikkelen om manipulaties te doorzien, (beschrijven van) situaties te overdenken en te evalueren; en meer positief geformuleerd: vaardigheid ontwikkelen om voor jezelf (eventueel met anderen) je zin te krijgen.

Zo'n doelstelling ligt ver van de doorsnee situatie in het onderwijs af en is ons inziens toch haalbaar.

Het streven naar onderwijs dat weerbaar maakt, is in het verleden steeds impliciet aanwezig geweest. Bij de activiteiten van de VON in de CMM is dit punt 'bewaakt'. Op onze eigen congressen is er steeds over gesproken. We willen proberen in de toekomst meer expliciet aandacht te besteden aan weerbaarheid:

- * door nog duidelijker invloed uit te oefenen op de SLO-activiteiten bijvoorbeeld door kritiek uit te oefenen op de discussienota's van de groep

leerplanontwikkeling basisschool

- * door begeleiding van schoolwerkplanontwikkeling
- * door publikaties of het in de aandacht brengen van achtergrondliteratuur
- * door het organiseren van een themadag
- * door contacten met gelijkgestemde verenigingen te verstevigen (Anne Frankstichting bijvoorbeeld).

2.2 Thematisch onderwijs

We schreven al dat de VON geen genoegen kan nemen met louter cursorisch opgezet moedertaalonderwijs. Cursorisch moedertaalonderwijs gaat niet uit van een geëxpliciteerde visie op de maatschappij: taalvaardigheid wordt los van de werkelijke situatie van de leerlingen gepresenteerd. Het is doel op zichzelf geworden. Met dit soort onderwijs kan je geen weerbaarheidsdoelen bereiken.

De VON is daarentegen vóór thematisch (moeder)taalonderwijs. In deze opvattingen moet het leren van taalvaardigheid in dienst staan van inhoudelijke onderwijsdoelen.

Het is nodig te bepalen wat we onder thematisch taalonderwijs verstaan, want de terminologie begint al aardig vervuild te raken. Onder thematisch taalonderwijs verstaan we niet al het werken met thema's, maar het werken met onderwerpen die voortkomen uit de behoeften, de ervaringen, de belangstelling en de situatie van de leerlingen.

De VON zal op korte termijn een standpuntennota laten uitkomen over thematisch taalonderwijs. Dit omdat er nu allerlei tegenstrijdige invullingen aan het begrip thematisch worden toegekend.

Voorts zal de vereniging ervoor zorgen, dat uitwisseling van ervaringen uit de praktijk plaats kan vinden, zowel door publikaties als door het organiseren van themadagen onder leiding van de werkgroep Thematisch taalonderwijs. In dit verband is het ook van belang dat onze vereniging wegen zoekt om haar ideeën ingang te laten vinden bij instanties die de toekomst van het onderwijs mee bepalen.

2.3 Normaal functioneel onderwijs

Moedertaalonderwijs bestaat in Nederland nog maar al te vaak uit het afwerken van voorgebakken oefeningen uit methodendeeltjes. Het is echter volstrekt onduidelijk of deze oefeningen en

werkvormen aansluiten bij de werkelijke behoeften en behoeften van de leerlingen, uitgaande van hun werkelijke beginsituatie.

Het hardop-lezen in de basisschool en het maken van opstellen in het voortgezet onderwijs zijn de hardnekkige voorbeelden van activiteiten die waarschijnlijk voor nauwelijks één op de honderd leerlingen van enig belang zijn.

Dat deze onzinnige situatie blijft voortbestaan vindt onder andere zijn oorzaak in het feit dat noch methodenschrijvers noch onderwijsgeven worden gedwongen het gegeven onderwijs aan de leerlingen te legitimeren.

Daartegenover eist het principe van de normale functionaliteit dat de onderwijsgevende zijn onderwijs wel legitimeert: dat wil zeggen uitlegt aan de betreffende leerlingengroep, waarom hij iets doet en ter discussie stelt of, hoelang en in welke mate er met een stukje leerstof moet worden geoefend. Normaal functioneel onderwijs is onderwijs dat de leerlingen als op korte termijn bruikbaar en/of interessant ervaren.

Met betrekking tot het principe van de normale functionaliteit is er in de vereniging een levendige discussie op gang gekomen naar aanleiding van de inhoud van de betreffende standpuntennota. Deze discussie zal in de komende tijd worden voortgezet. Een herschrijving van de betreffende standpuntennota zal aan de leden ter discussie en beoordeling worden voorgelegd.

2.4 Passend onderwijs voor achtergestelden

Gezien onze maatschappijvisie hoort de VON fel op te komen voor de belangen van achtergestelden in onze maatschappij. En die zijn er nogal wat in Nederland: anderstaligen, mensen met weinig ontwikkelingskansen, mensen die te weinig of niet passend onderwijs genoten hebben, werkelozen, etc.

Voor de problematiek van een deel van deze achtergestelden is de laatste jaren wel enige aandacht gekomen, ook van ministeriële zijde, maar de extra maatregelen die zijn getroffen, blijken in de verste verte niet te voldoen.

De problematiek van de anderstaligen bijvoorbeeld wordt met de dag ingewikkelder. Daarbij komt dat veel hulp leidt tot louter aanpassingsonderwijs. De VON is het daar niet mee eens. Daarom zal onze vereniging bevorderen:

- * dat anderstaligen naar eigen oordeel passend onderwijs krijgen;

- * dat er echt multicultureel onderwijs komt;
- * dat er verdere studie wordt verricht naar de problematiek schooltaal-thuistaal, en evenzo naar die van analfabeten;
- * dat er passend onderwijs komt voor bijvoorbeeld kinderen uit oude stadswijken;
- * dat het lbo en de mavo leerplannen krijgen die afgestemd zijn op de behoeften van de leerlingen;
- * dat partieel leerplichtigen het onderwijs krijgen waar ze behoefte aan hebben;
- * dat er behoorlijke voorzieningen komen voor het tweede-kansonderwijs.

De activiteiten voor de komende jaren zullen gericht zijn op enkele van deze groepen.

Anderstaligen: In de overlegsferen zal de VON zijn invloed aanwenden om echt multicultureel onderwijs te bevorderen. Zo mogelijk geschiedt dit in samenwerking met Levende Talen en de SLO. De VON zal bevorderen, dat op de opleidingsinstituten cursussen voor de studenten komen op het gebied van multicultureel onderwijs. Dit kan heel concreet door steun te verlenen aan experimenteerprogramma's. Ook bijscholingscursussen op dit gebied kan de VON bevorderen en ondersteunen. Voorts zal de vereniging een discussienota doen uitkomen over Nederlands aan anderstaligen. Tenslotte zal de VON een werkgroep starten voor het onderwijs aan anderstaligen.

Lbo/mavo: de nascholing voor leraren bij lbo en mavo zal zoveel mogelijk gesteund worden, onder meer door publikaties. Maar ook bijvoorbeeld door bij het project 'Gericht schrijven' afzonderlijke aandacht te vragen voor de leerplanning voor deze schooltypes.

Tweede-kansonderwijs: de VON zal themadagen organiseren voor onderwijsgeevenden aan volwassenen.

Analfabeten: binnenkort zal een themadag georganiseerd worden. De VON zal tevens publikaties verzorgen over onderwijs aan analfabeten.

2.5 Interactie in de klas

Een goede interactie tussen leerkrachten en leerlingen in de klas, wie is daar niet voor? Het is maar wat je onder goed verstaat.

De VON staat een interactie voor met onder meer de volgende kenmerken:

- * De leraar misbruikt zijn deskundigheid niet.
- * Hij neemt de leerlingen serieus, ook in hun gevoelens.

- * Hij hanteert geen taalgedrag dat de leerlingen denigreert.
- * Hij durft zichzelf te zijn.
- * Hij vertoont omkeerbaar (reversibel) gedrag.
- * Hij gebruikt geen termen, die duiden op een overheersende rol.
- * Hij behandelt meisjes net zoals jongens; hij maakt ook geen andere verschillen in benadering.
- * Hij maakt echte afspraken, die hij ook zelf nakomt.
- * Hij hanteert zo min mogelijk eenzijdig afgedwongen regels van orde.
- * Hij bespreekt conflicten zakelijk; gebruikt geen persoonsgericht taalgebruik.
- * Hij gaat in op voorstellen en initiatieven van leerlingen.
- * Hij bevordert, dat leerlingen hun mening of oordeel geven.
- * Hij geeft leerlingen inzicht in de onderwijsdoelen.
- * Hij kiest vooral werkvormen, die activiteit tussen de leerlingen onderling stimuleren.
- * Hij gebruikt alleen maar vaktaal als dat nodig of nuttig is.

Van bovenaf is een goede interactie natuurlijk niet te bevorderen. Wel kan onze vereniging ervoor zorgen, dat er over deze kwestie regelmatig gepubliceerd wordt. Ook kan de VON voor beginnende leerkrachten ondersteuningsdagen organiseren. Wellicht kunnen zulke activiteiten georganiseerd worden in samenwerking met instituten als de landelijke pedagogische centra.

2.6 Creativiteitsonderwijs

Dat het eerste VON-boek over creatief taalonderwijs ging, is niet toevallig. Ontwikkeling van creativiteit heeft alles te maken met bevrijding van onderdrukking. Tenminste, wanneer je onder creativiteitsontwikkeling niet een elitaire kunstzinnige vorming verstaat, die produktgericht is. De VON ziet in de creativiteitsontwikkeling een middel om conformisme tegen te gaan, om leerlingen bij te brengen hoe je je tegen gedwongen aanpassing kunt verzetten. In de betekenis van de VON is creativiteitsontwikkeling opvoeding tot zelf verantwoording dragen voor eigen gedrag. Bij creatief moedertaalonderwijs in deze zin gaat het dus niet om: leerlingen leren hoe ze een leuk verhaal schrijven, of een aardig gedicht maken. Creatief moedertaalonderwijs hoort procesgericht te zijn.

Hoewel het er in principe niet toe doet, of je creatief gedrag aanleert met taal dan wel met andere middelen, komt de VON op voor het creatief taalonderwijs. Werkelijke creativiteitsontwikkeling heeft toch al zo weinig kans. Elk maatschappelijk bestel heeft de neiging zichzelf te verdedigen. Conventioneel gedrag is daarvoor van meer belang dan het tegengaan van conformisme. Het onderwijskundig bestel zal daarom niet zo gauw echte creativiteit stimuleren. Werkelijk creatief moedertaalonderwijs is een kansje de eenzijdigheid van het onderwijs te doorbreken. Deze vorm van creativiteitsonderwijs is in Nederland nog weinig op gang gekomen.

De VON zal het creatief moedertaalonderwijs maar eens flink moeten opporren. Publikaties in Interkom en Moer kunnen de weg daartoe openen. Maar ook zullen er dagen georganiseerd worden om de zaak aan de basis meer aandacht te geven. Verder zal de VON er bij de SLO op aandringen om voor het hele onderwijsveld een duidelijke stellingname te maken.

2.7 Eenheid in begeleiding van taalontwikkeling

De VON is een van de weinige longitudinale verenigingen. Dat is niet toevallig zo. De vereniging stelt zich op het standpunt, dat het moedertaalonderwijs een doorlopende begeleiding van een reeds begonnen taalontwikkeling moet zijn.

Voordat een kind naar school is gegaan, heeft het zich een deel van de taal eigen gemaakt. Het kunnen hanteren van deze taal als gebruiksmiddel in allerlei situaties moet nog grotendeels geleerd worden. De begeleiding van dit proces dient een doorlopende te zijn en niet gehinderd te worden door onderwijsdrempels (als tussen kleuter- en lager onderwijs en vervolgens naar het voortgezet onderwijs).

Met de integratie van kleuter- en lager onderwijs lijkt een drempel geslecht te zijn, maar toch zal de vereniging ervoor moeten waken, dat niet eenzijdig de onderwijsdoelen en de werkwijzen van het huidige lager onderwijs normatief worden voor de nieuwe basisschool. De waarden en werkwijzen van het kleuteronderwijs mogen niet verloren gaan. Hiervan uitgaande zal de VON een standpuntennota aanbieden aan de innovatiecommissie basisschool (ICB). Ook publikaties over dit onderwerp zullen prioriteit verkrijgen.

2.8 Selectievrij moedertaalonderwijs

Zeker nu het moedertaalonderwijs gegroeid is naar een situatie, waarin kennis teruggedrongen is ten gunste van vaardigheid en attitude, mag het taalonderwijs geen middel meer zijn om leerlingen te selecteren. De VON is voor de bevordering van zelfevaluatie. Daar zullen we discussies over los proberen te maken, evenals over de plaats van het 'vak' taal in examens.

3 Middelen

3.1 Publiciteit

- 3.1.1 Activiteiten en publiciteit op elkaar afstemmen
- 3.1.2 Publiciteitsgroep
- 3.1.3 Moer
- 3.1.4 Interkom
- 3.1.5 VON-boeken
- 3.1.6 Onderwijskundige tijdschriften

3.2 Bijeenkomsten

- 3.2.1 Conferenties
- 3.2.2 Ledenvergaderingen
- 3.2.3 Themadagen

3.3 Werkgroepen

- 3.3.1 Regionale werkgroepen
- 3.3.2 Coördinatiegroepen
- 3.3.3 Inhoudelijke werkgroepen

3.4 Nota's

- 3.4.1 Discussienota's
- 3.4.2 Standpuntennota's

3.5 Overleg

- 3.5.1 Met VON-België
- 3.5.2 Met Levende Talen
- 3.5.3 Met gelijkgezinde verenigingen
- 3.5.4 Met het ministerie
- 3.5.5 Met de SLO
- 3.5.6 Met Loos (leerlingenorganisatie)

3.6 Administratie

Het VON-bureau (Du Perronlaan 60, 1422 CS Uithoorn, tel. 02975 – 67297) blijft functioneren.

3.7 Financiën

De geplande activiteiten zijn betaalbaar uit de inkomsten van de vereniging.